

ΕΜΦΥΛΑ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ: ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ

Πρώτο Παγκύπριο βραβείο στο διαγωνισμό συγγραφής δοκιμίου για την έμφυλη ισότητα

Το επάγγελμα κατέχει καθοριστική θέση στη ζωή του σύγχρονου ανθρώπου. Αναντίλεκτα, στη λήψη απόφασης σπουδών και κατ' επέκταση επαγγέλματος, υπεισέρχονται ποικίλοι παράγοντες όπως τα χαρίσματα, η προσωπικότητα, οι αξίες του εκάστοτε ανθρώπου, αλλά και τα έμφυλα στερεότυπα. Στη συνεχώς εξελισσόμενη κοινωνία στην οποία ζούμε, καταβάλλονται άοκνες προσπάθειες για την ισότητα των δύο φύλων και για τη διάψευση και κατάργηση στερεοτύπων που υπάρχουν για αυτά, τόσο από την Πολιτεία όσο και από την ευρύτερη κοινωνία. Πόσο όμως τελικά οι προσπάθειες αυτές τελεσφορούν, όσο αφορά στην επιλογή της επαγγελματικής κατεύθυνσης από τους νέους; Μήπως τελικά η ύπαρξη απόψεων περί «αντρικών» και «γυναικείων» επαγγελμάτων διαιωνίζουν τα στερεότυπα και την ανισότητα των φύλων;

Τα στερεότυπα είναι άκαμπτες, υπεργενικευμένες πεποιθήσεις και ιδεολογήματα για ομάδες ατόμων, σχετικά με τις ικανότητές τους, τις ψυχολογικές τους προδιαθέσεις και τις συμπεριφορές τους, τα οποία καθιστούν τα άτομα που δεν εμπίπτουν στη στερεοτυπική απεικόνιση του φύλου, τρωτά σε πολλαπλές μορφές βίας. Αποτελούν επίσης αίτιο για κοινωνικές ανισότητες όπως είναι το ζέον ζήτημα του έμφυλου επαγγελματικού διαχωρισμού. Μπορεί τα στερεοτυπικά σχόλια να είναι εκ πρώτης όψεως καλόβουλα («οι γυναίκες είναι καλύτερες στην παροχή φροντίδας») και κάποια άλλα να είναι ακόμη και ρατσιστικά («οι γυναίκες δεν μπορούν να ηγηθούν»).

Το φύλο, και πιο έντονα παλαιότερα, διαδραμάτιζε πρωτεύοντα ρόλο στην επιλογή επαγγελματικού προσανατολισμού, εξαιτίας των έμφυλων στερεοτύπων, τα οποία υπήρχαν αείποτε βαθιά ριζωμένα στην κοινωνία. Από την αρχαιότητα μάλιστα, οι διάφοροι πολιτισμοί

απέδιδαν στο κάθε φύλο συγκεκριμένη κοινωνική θέση καθώς και ρόλο. Κατά τη Μεσαιωνική, τη Νεότερη περίοδο, και με την πάροδο του χρόνου, τα έμφυλα στερεότυπα εδραιώθηκαν περαιτέρω μέσω των παραδόσεων και των κοινωνικών θεσμών της κάθε γεωγραφικής περιοχής.

Σύμφωνα με έρευνα της Eurostat (2008), οι άνδρες εκπροσωπούν μόνο το 20-27% των αποφοίτων σε επαγγέλματα που σχετίζονται με τις κοινωνικές υπηρεσίες, την υγεία και τους τομείς της εκπαίδευσης, ενώ κυμαίνονται μεταξύ του 70-85% των αποφοίτων στα επαγγέλματα που σχετίζονται με τις επιστήμες, την τεχνολογία, τη μηχανική και τα μαθηματικά (STEM – Science, Technology, Engineering and Mathematics). Τα παραδοσιακά «γυναικεία» επαγγέλματα είθισται να είναι κορεσμένα, με λιγότερες απολαβές και προοπτικές ανέλιξης σε σχέση με τα επαγγέλματα στα οποία παρατηρείται υπερεκπροσώπηση από άντρες. Μέχρι να επέλθει η γεφύρωση του χάσματος μεταξύ των δύο φύλων στην αγορά εργασίας, όπως εκτιμά το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ, χρειάζονται ακόμα 136 χρόνια. Τα παραπάνω στατιστικά στοιχεία αποδεικνύουν την ύπαρξη έμφυλων στερεοτύπων στον επαγγελματικό προσανατολισμό, τα οποία αποτελούν χαίνουσα πληγή για το ευρύ φάσμα της κοινωνίας.

Εξ απαλών ονύχων, γίνεται η μεταλαμπάδευση των έμφυλων στερεοτύπων και η σχέση μεταξύ φύλου και επαγγέλματος καθίσταται άρρηκτα συνδεδεμένη. Τα διάφορα ιδεολογήματα των ενηλίκων βρίσκουν εύφορο έδαφος στο μυαλό των παιδιών τα οποία σταδιακά και βαθμηδόν τα ενστερνίζονται και τοιουτοτρόπως αυτό οδηγεί σε φαύλο κύκλο, από γενιά σε γενιά. Ακόμη και οι βιομηχανίες παιχνιδιών διχοτομούν τα επαγγέλματα σε «ανδρικά» και «γυναικεία», εγκλωβίζοντας τα παιδιά σε στενά κουτάκια. Τα παραμύθια επίσης -κυρίως τα κλασικά- παρουσιάζουν τα έμφυλα στερεότυπα ενδεδυμένα με κομψό περιτύλιγμα, εμφωλεύοντας έτσι στην ψυχή των παιδιών ανασφάλειες σχετικά με ενδεχόμενες μελλοντικές τους επαγγελματικές επιλογές συναρτήσει του φύλου. «Οι παίκτες ποδοσφαίρου είναι πάντοτε άντρες», «Οι

νηπιαγωγοί είναι πάντα γυναίκες»: Αυτά είναι μερικά από τα στερεότυπα που τους εγκλωβίζουν, αφού τα επαναλαμβάνουν και τα αναπαράγουν πολλάκις τα μικρά παιδιά, τα οποία τους στερούν τα πραγματικά όνειρά τους.

Τα στερεότυπα διαιρούν την αγορά εργασίας κάθετα και οριζόντια. Ο κάθετος διαχωρισμός συναντάται στην περίπτωση όπου οι γυναίκες συγκεντρώνονται σε χαμηλότερα στρώματα ιεραρχίας και υποεκπροσωπούνται σε ανώτερες θέσεις συγκριτικά με τους άνδρες. Οι απόψεις πως οι γυναίκες λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων και έλλειψης ηγετικών δεξιοτήτων, δεν μπορούν να ηγηθούν, αποτελούν ένα παράδειγμα κάθετου διαχωρισμού επαγγέλματος βάσει του φύλου. Ο οριζόντιος διαχωρισμός χαρακτηρίζει τόσο την τάση των γυναικών να συγκεντρώνονται σε παρόμοιου τύπου επαγγελματικά περιβάλλοντα, όσο και των ανδρών σε μία ευρύτερη παλέτα επαγγελμάτων (για παράδειγμα, απόψεις όπως οι γυναίκες δεν δύνανται να εκτελέσουν τα ίδια καθήκοντα με τους άντρες, και ταναπάλιν). Τα πιο πάνω αποτελούν τα κύρια μέσα οργάνωσης και διαίρεσης εργασίας μεταξύ των δύο φύλων. Πολλές φορές, διαφορές στην αμοιβή αναφύονται από τη συνύπαρξη των δύο αυτών κατηγοριοποιήσεων.

Προσέτι, τα στερεότυπα παραμορφώνουν και αλλοιώνουν όχι μόνο την εικόνα που έχει ο άνθρωπος για το άτομό του αλλά και την εικόνα που έχουμε για τα επαγγέλματα. Επί παραδείγματι, πολλοί ισχυρίζονται πως οι γυναίκες δεν δύνανται να αναλάβουν υψηλά αξιώματα στους διάφορους τομείς, όπως στην πολιτική, λόγω του στερεοτυπικού χαρακτηριστικού που τους αποδίδεται, της ευαισθησίας. Ο παραπάνω ισχυρισμός είναι διπλά εσφαλμένος. Αφενός, ένα πανανθρώπινο χαρακτηριστικό (η ευαισθησία) αποδίδεται μόνο σε μία μερίδα του πληθυσμού, στις γυναίκες. Αφετέρου, δίνει μια λανθασμένη εικόνα για τις δεξιότητες που απαιτούνται για ανώτατα αξιώματα. Εξάλλου, η ευαισθησία σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί μειονέκτημα για θέσεις εργασίας που ασχολούνται με την κοινωνία όπως η πολιτική. Άλλα παραδείγματα προκαταλήψεων είναι τα εξής: οι γυναίκες δεν μπορούν να εργαστούν σε χειρωνακτικές εργασίες, ένεκα της σωματικής αλκής των ανδρών και

αντίστοιχα οι άνδρες δεν μπορούν να αντεπεξέλθουν σε ικανοποιητικό βαθμό στις επιστήμες αγωγής, λόγω της υπεροχής των γυναικών στην παροχή φροντίδας και στοργής. Οι γυναίκες πραγματεύονται επίσης την προοπτική γάμου και οικογένειας σε ένα σχετικά πρώιμο στάδιο της ζωής τους. Συνεπώς, εξαιτίας των στερεοτυπικών χαρακτηρισμών, αποκλείεται ή προωθείται έμμεσα το ένα ή το άλλο φύλο στα διάφορα επαγγέλματα. Ως απότοκο πολλές φορές παρατηρείται δυσαρέσκεια στην εργασία που κατ' επέκταση ενδεχομένως ωθήσει πολλούς ανθρώπους στη μάστιγα της ανεργίας.

Ως εκ τούτου, εν τέλει ο άνθρωπος μετατρέπεται σε έρμαιο των «κοινωνικών κανόνων» και άγεται και φέρεται από αυτούς. Το μεγαλύτερο ζήτημα είναι ο κίνδυνος που υφέρπει, αυτός της αδιόρατης δουλείας εξαιτίας των έμφυλων στερεοτύπων. Δηλαδή, να περιορίζεται ο άνθρωπος χωρίς να το αντιλαμβάνεται σε προκατασκευασμένα καλούπια και να μην μπορεί να ξεφύγει από αυτά. Τα στερεότυπα παρεισφρέουν τη στιγμή που λαμβάνονται καίριες αποφάσεις για το μέλλον. Έτσι οι νέοι βάσει του φύλου τους, εκόντες άκοντες προβαίνουν σε μια επαγγελματική επιλογή μακριά από τα πραγματικά ταλέντα και χαρίσματά τους. Ως απόρροια, δεν γίνεται χρήση όλου του ανθρώπινου δυναμικού στον χώρο εργασίας, δεν αξιοποιείται το πλήρες απόθεμα ταλέντου, οι γνώσεις, οι εμπειρίες και η δημιουργικότητα όλου του πληθυσμού. Έτσι επιδεινώνεται η ήδη χειμαζόμενη οικονομία των χωρών.

Ο άνθρωπος όταν προβαίνει στην επιλογή που επιθυμεί και επιδιώκει, χωρίς να ποδηγετείται από άλλους παράγοντες, χαίρεται πληθώρα ψυχοφέλιμων -και όχι μόνο- αγαθών. Πλουταίνει και πλαταίνει το γνωσιολογικό και πνευματικό του επίπεδο, καθώς είναι πιο δεκτικός σε νέες ιδέες και γνώσεις. Νιώθει πραγματικά εσωτερικά πλήρης, αφού ασκεί το επάγγελμα που αγαπά και το επάγγελμα παύει πια να είναι μια αγγαρεία για το άτομο, το οποίο προσφέρει στο κοινωνικό σύνολο το μέγιστο των δυνατοτήτων του.

Οι διάφοροι φορείς λοιπόν, επιβάλλεται να εγκύψουν στο φλέγον αυτό ζήτημα ποικιλοτρόπως. Πρωτίστως, η Πολιτεία μπορεί να διαμορφώσει πληθώρα πολιτικών για την ίση προώθηση επαγγελματιών και την εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων και διακρίσεων κυρίως μέσω της εκπαίδευσης. Η εκτενής συμπερίληψη μαθημάτων, ημερίδων και προγραμμάτων που άπτονται της ισότητας των φύλων στα αναλυτικά προγράμματα όλων των βαθμίδων -για τον εκ θεμελίου εξοστρακισμό του φαινομένου εν τη γενέσει του-, θα συμβάλει σημαντικά στην ευαισθητοποίηση των νέων. Επιπρόσθετα, ο σωστός επαγγελματικός προσανατολισμός, που πραγματώνεται μέσω του σχολείου, δύναται να προωθήσει σημαντικά την κατάρριψη των έμφυλων στερεοτύπων. Έτσι, λοιπόν, ένεκα της ολοκληρωμένης συμβουλευτικής που θα προσφέρεται, οι νέοι δεν θα χαλιναγωγούνται από τα οποιαδήποτε στερεότυπα. Η ατομική προσπάθεια για εξοβελισμό των στερεοτυπικών αντιλήψεων επίσης καθίσταται ύψιστης σημασίας. Μέσω διαφόρων δραστηριοτήτων, το άτομο να οδηγείται στο «γνώθι σαυτόν» και έτσι έχει τη δυνατότητα να επιλέξει σταδιοδρομία με βάση τις ιδιαίτερές του ικανότητες, τα εγγενή του χαρίσματα καθώς και τις προσωπικές του επιθυμίες.

Αναντίρρητα, τα δύο φύλα είναι ίσα μεταξύ τους αλλά όχι ίδια. Το κάθε ένα διαθέτει τα ιδιαίτερα του χαρακτηριστικά, τα οποία όμως διαφέρουν από άτομο σε άτομο, βάσει της ξεχωριστής του προσωπικότητας και των γονιδίων του. Οι διαφορές αυτές (κοινωνικές ή βιολογικές), δεν αποτελούν σε καμία περίπτωση τροχοπέδη για την άσκηση οποιουδήποτε επαγγέλματος, μιας και στην εκάστοτε περίπτωση πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα μεμονωμένα ατομικά χαρακτηριστικά, έτσι ώστε το άτομο να προβεί στην ορθή επιλογή σταδιοδρομίας.

Συνοψίζοντας, όλα τα παραπάνω, συνάγεται αναπόδραστα το συμπέρασμα πως τα έμφυλα στερεότυπα επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την επιλογή σπουδών και επαγγέλματος. Γίνεται αντιληπτό πως καθίσταται αδήριτη η ανάγκη για εύρεση και αντιμετώπιση των γενεσιουργών αιτιών του φαινομένου αυτού, έτσι ώστε ο άνθρωπος να αποκρυσταλλώνει άποψη για την

επαγγελματική του καριέρα αβίαστα και συνετά, με κύριο γνώμονα τις δικές του επιθυμίες, μακριά από κάθε είδους στερεότυπα και παγιωμένες αντιλήψεις. Τα στερεότυπα να μην περιορίζουν τις φιλοδοξίες του ατόμου. Τα στερεότυπα να μην τον καθορίζουν επαγγελματικά. Τα στερεότυπα να μην αποδομούν τα όνειρά του. Συνεπώς, οι άνθρωποι θα έχουν τη δυνατότητα εξελίσσονται συλλογικά αμιλλώμενοι, ωθώντας την Οικουμένη προς την πρόοδο και κανένας άνθρωπος δεν θα στερείται το θεμελιώδες δικαίωμα στην εργασία στον τομέα που αποζητά.